

שירה בלי פרטיות

נרמה לי שמעטים יבקשו לערער על כך ש"מ בין כל האמנויות למיניהן — שירה היא הפרטית, האינטימית ביותר. פרטיותה מנתפסת בכך, שכ" בניגוד לפני יצירה אחרים, היא פעלו של אדם יחיד היושב וכותב. בניגוד לאמנויות המוסיקה או התיאטרון, היא אינה נזקקת ל-מבצעים" שבלא תיוכם ופרשנותם אין היא יוצאת מן הכוח אל הפועל. בניגוד לקולנוע ולאופרה או למחול, אין היא אמנות שמטבעה קיים בה שיתוף-יצירה של מיספר אנשים התורמים אישיאיש את חלקו. בניגוד לרומאן, או למחזה, אין היא יונקת, כמעט בהכרח, ממקורותיו של איזה אתוס קיבוצי. ובניגוד לכל אמנות אחרת, שיסוד הבירור בולט בה יותר, אין בה תודעה ברורה ומוגדרת של קהל היעד שלה, ואף אפשר שלא תהיה מופנית ביודעין לשום קהל שהוא. נקוטב הלייזר הקיצוני שלה, היא עשויה להוביל תרבות, מילון של סמלים, צורות טהורה למראית-עין היוצאת לדרך על פני המים, כאותו לחם אגדי שבפיתגוס, בלא לרעת אם תימצא יום אחד ובידי מי.

מובן שלא כל שירה היא פרטית לירייה; וגם זה — שגם כשהיא עצמית ואישית ביותר עדיין היא שומרת, כאחותיה האמנויות האחרות, על הקשר (CONTEXT) שבלעדיה אינה יכולה להתפרש: שפה, קונבנציה, תרבות, מילון של סמלים, צורות וזיקות שאפילו השירה הפרטית ביותר נושאת את חותמם בגופה.

וקיימת כמובן גם שירה המבקשת במודע ובמי כוון להתרחק מן הפרטי והאינטימי ולהתקרב אל החברתי או הבינאישי וההיסטורי, שירה ציבורית, (אבל לא שירה כ"ציבור..."), מעורבת, מגויסת, פוליטית. וגם שירה הידאקטית, אוטופית, מיסטית ואפית.

ועם זאת וחריף כל אלה, יחסית לאמנויות אחרות — אין פרטיות משירה, ולעתים — אין מסת' גרת וברלנתי, "עליתנית" (אליטיסטית) ממנה. כמעט לא ידוע לי מיקרה אחד של אדם היושב וכותב רומאן, או אף סיפורים לעצמו ולעצמו בלבד; אפילו קפאק שביקש מידידו מאכס ברוד לשרוף את כתביו לאחר מותו, הראה אותם כתבים לבדו ולחברים אחרים בעודו בחייו. אבל מופרים לי מיקרים לא מעטים של משוררים הכותבים, או שכתבו, בלא להראות את יצירתם לאיש, בלא לעשות דבר לפירסומה.

צורות מפתחות

כלפי מה הרברים אמורים? בימים האחרונים, נודמו לי, לרגל תרגום שתיירגמתי, לקרוא שירים בציבור, דבר שאני נוהג לעשותו לעתים רחוקות בלבד. ואין זה משום שאינני אוהב לקרוא שירים בציבור אלא משום שהורגלתי כ"כך לחרוד לקולה הפרטי של השירה, בעיקר בעולם של עשייה ציבורית מרובה כ"כך, שגם אני משתתף בה עליכורתי, שעדיין אני מתקשה לראות בה דבר שאדם עומד על בימה או באולפן-רדיו ומשמיעו, סתם כך, בלא הקשר, לחללו של אולם — או עולם.

והרי אני מודע היטב לכך שלשירה יש גם צד מוסיקלי שרק הקריאה בקול רם מאפשרת לו לבוא לידי ביטוי, ואני יודע היטב שגם שירה לירית ראשיתה בניגונה ובכלי נגינה ואפשר שגם בשירה בציבור, וכי קולו של אדם כמוהו ככלי נגינה אף הוא, וכי הבניות מבקשים — ובצדק — לשמוע את האיש עצמו קורא משיריו, שכן כל קריאה היא פרשנות, ואין דומה קריאה אחת לחברתה, וגם יש בה בקריאה — למי שאונו כרזיה — מפתח ואולי צורות-מפתחות להבנת העולם שמתוכו צמחה היצירה.

ואף-על-פי-כן הרתיעה עורה קיימת וקשה להתגבר עליה. ואף-על-פי-כן אתה מתגבר עליה, אחת לכמה חודשים או שנים, ומשלה את קולך על פני המים בתיקווה שמישהו אחר — ולא אתה עצמך, כרגיל — ימצא אותה ברבות הימים.

וכך אתה מוצא את עצמך ניצב שוב על הבימה וקורא, נרגש, ומפחד את המושל שבלי קולך אין להן, ברגע זה, קול, ובלי פרשנותך אין להן פירוש. ואתה יודע שמה שהיה, לעתים, פרטי שבפרטי עבר גילגול והוא יוצא עתה לרשות הרבים בדמות מעשה-אמנות. בדרך שיקרה בעת שאתה מכנס את שיריך בקובץ ושולח גם אותו לצורך על פני המים בצד ספרים רבים אחרים.

סוליות קרפ ופיצה

תאמרו, קריאה בקול רם משולה לקונצרט.

רוברט פרנק ואלן גינזברג בתל-אביב

נישואין של איש אחד

לכאורה, הרברים נראים פשוטים. כל אדם יכול לרכוש לעצמו מצלמה ולהתחיל לצלם. על מישקל: כל אחד יכול להחזיק בידו עט או מיכחול טבול בצבע ולכתוב או לצייר. בשביל אנשים מסוימים ההחלטה והבחירה במימצע (מדיה) זה או אחר היא הרתיגול. כי המימצע שבו בחרו ככלי עבורתם עתיד להפוך במרוצת הזמן לגורם דומיננטי המכתיב להם את אורחות חייהם. וזה עד לרגע שבו יתלכדו יצירי מוחם ורימונם או עמל-כפיהם עם חייהם ויהיו לאחד, או כמעט, ככל שהרבר ניתן. מכאן ואילך יצטרך הכל להתבטל בפני

אלן גינזברג: הצייר רפאל סוייאר ואשתו רבקה (1987)

היצירה ויוצרה. כל השאר, הזיקות שבין האמן לבין סביבתו, לבין חבריו, לפעמים אפילו ביחסו למישהו — כל זה הופך טפל לעיקר. במיקרים כאלה ניתן אולי לרבר על מעין "נישואין של איש אחד". איש אחד ויצירתו, כמובן. אבל איש אחד. לברו. המדובר באנשים השולטים בגורלם ולא להיפך.

יוצרים בין יוצרים

ברגע אחד אני רואה שני רבי-אמנים, מאיס"ט רים בלע"ז, תחת קורת-גג אחת, מיבנה דימויני של גורד-שחקים תרבותי-אינדיברסאלי, תחת כ"י פת השמיים.

ברגע האחר הם מתקבצים, מצטופפים עם קבוצת תלמידים, רובם ככולם צלמים מיק' צועיים מישראל. כולם מצויים בין קירות החדר של סנת-היצילום שהתמשכה לאורך המישה ימים.

כך או כך, רוברט פרנק ואלן גינזברג, צלם ומשורר המכנה עצמו בימים אלה "תלמיד צילום", מלמדים בקאמרה אובסקורה כאן ועכשיו.

משנשאל אלן גינזברג על-ידי רם עברון בטלוויזיה, כיצד הוא רואה כיום את מלחמתו שלו ומליחמת חבריו כנגד המימסד הסיפורתי

הכנא שוב אינו "בחורף", מחורף למחנה, אינו בחזקת מוקצה מחמת מיאוס, וכי הנגיף הקרנפי הוא כבר "פנים", נחלתם של רביס-רבים מבין המתקראים בני-תרבות, שאולי עדיין אינם מודעים לנוגדני ה-"איידס" התרבותי המתרבה בהם. אמרתי בני-תרבות? אבל זו, כמובן, אינה המילה המתאימה. "חבורת הזבל" הוא כיטוי הולם הרבה יותר.

ואלה וכאלה יהיו נותני הטון בעיתונות ה"תרבותית" הישראלית של מחר ומחרתיים, אם אינם נותנים אותו, את הטון הזה (מוטב שלא אקרא בשמו המדויק) כבר היום.

כאווירה הזאת של "המיורח הפרוע" ההולכת ומשתלטת אצלנו בכל תחומי החיים — אגב, ידידים, מיורחנים, מבטיחים לי שאין דומה לה גם באחת מארצות האיזור — מה פלא שמשורר צעיר כיוסף שרון אינו מאמין כלל שניתן לחלוק אהבה לשירה עם אחר, כלומר, שניתן להיפגש בה ועל מצעה עם הוולת:

אמר לי אתה אף

אפשר לחלק אהבה לשירה עם אחר?

אם בשורות אלה עדיין ניתן למצוא אנינות של נעורים, גחמה (קאפריה) של רגישות, הנה בשור' רות הבאות, אף הן מאותה יד, כבר תמונת-מצב מדויקת של מצוקתו של משורר ישראלי בעולם שהוא אנטישירי, אם לא אנטי-תרבותי, ביסודו:

מחק מזכרונך את ברד החצים, אבני הקלע, שפגיעתם מדיקת כל כך

אפלו בשעת החטאה מקרית; נמלט

לנפשך...

"נמלט לנפשך". נמלט כדי להציל את הנפש. מילא, אלן גינזברג. הוא כבר ארו את מזודותיו ויצא — אולי לעוד 27 שנים שבהן יצטרך לחיות בלעדינו. אבל מה יהיה על הנותנים כאן. האם יעמוד להם כוחם — נוכח השיטפון ההולך וגואה, הולך ופורץ ומוחק כל מחסום וכל עכבה של "חבורת הזבל", או, מוטב, כמה זמן עוד יעמוד להם כוחם לזכור —

...שעוד מישהו כאן, לא-מכר לך,

עדין חי עם סודו בתבונה מפלאה,

מתמון מדיק לעונה-שאניה-נתנת-לחקוי, —

מישהו נדיב מנח...

קום את ההבדל-המונעט שבין בהק לאבק.

— בין שירה לרפש.

נ.ב. לאחר כתיבת הרברים נודמנה לידי רשי" מה שגרפסה ב"JERUSALEM POST" ובה ריב' רי תוכחה לאלן גינזברג על שאינו מגלה יתר התעניינות ב"עברית כלשון שנוצרה למען השי" רה", ובכלל ב"ציון זו שאינה מליצה בלבר ואינה

רוברט פרנק: פיקניק (מתוך "האמריקאים", 1959)

אידיאולוגיה ואינה מיורחת-יכוון או היסטוריה בת 20 או 2000 שנה."

טוב ויפה. גם אני הייתי רוצה ש"היהודי החשוב ביותר ברוד הספרותי שבאמריקה שלאחר מל" חמת-העולם השניה" יתעניין יותר בציון ויבקר בה לעתים תכופות יותר. אבל אם פירוש הרבר שבכך יחשוף את עצמו למעקב צמוד של שוחרי-ציון מן הסוג המרווח על הצורה שבה הוא מומין או אינו מומין פיצה במיסעדה שברחוב אבן גב"י רול — כפי שהרבר נעשה באותה רשימת-תוכחה — עתאי לו שיישאר בארץ-מולדתו, שאינה, למולו הרב, ציון.

כיצד נאמר שם במקורות שלנו: ונשמרתם לנפשותיכם.

ואכן, בחורף-לארץ נתקלתי לאיחת בכיטוי קונצרט-שירה, כלומר, ביצוע קולי של דיכרי-שירה באוזני קהל שטרך לרכוש כרטיסים לערב זה עצמו. וברור: מי שמופיע' בקונצרט' אינו פטור מביקורת: על צורת קריאתו, על הפרשנות שנתן ליצירה, ואם את יצירתו שלו קרא והמבקר מכיר את הכתובים — אפילו עליה עצמה.

אבל מה תאמרו על ביקורת קונצרט מוסיקלי שתתמקד בציון העובדה כי במנצח ניכר שהוסיף קילוגרמים רבים למישקלו בעת האחרונה, ש" עשרו של הכנר הראשון הולך ומקליש, שהח" צוצרן פול ונראה חיור, ואילו הצ'ליסטית נעלה כל זמן הקונצרט — כל הזמן ממש! — געליים כסוליות קרפ.

בוודאי תאמרו: בדיחה, ולא דווקא מוצלחת. אבל אלה מכס שקראו את הסקירות שנכתבו בעיקבות הופעתו המשותפת — של אלן גינזברג ושלי — באולם צוותא לפני שבועיים, מרביתן אגב רצופות דיכרי שבה — יודע יפה למה ולמי אני מכוון.

בראש ובראשונה — למציאותה של ישראל האחרת, כלומר, זו המכוערת, לפעמים עד כדי פלצות, של שנות השמונים, זו שבה עשוי להופיע אחד הידועים במשוררים בני-זמננו (הזמן שלאחר מילחמת-העולם השניה), לקרוא כמה משיריו האישיים והכאובים ביותר, ואילו, סוקרי המופע' ככרטיסי-היח'ם שבהם הצטיירו מבעוד-מועד (סוקרי המופע' שהרי לא תמיד מדובר כאן במבקרי ספרות — אף כי איני מבקש להגזים גם בערכם של אלה במקומותינו), מתעכבים אצל שיפולי ביטנו, נעצרים כסוליות הקרפ של נעלי או בחלקת הקרחת שלו, או מספרים סתם דיכרי רכילות על ראינות שניתנו או לא ניתנו — כאן ומעבר לים.

תאמרו: פרובינציה — ולא דווקא מן המתוקנות. אבל אפילו הכדורי ה"פרובינציאלי" יודע כיצד מקבלים פני אורח. ואפילו גסריות שבין כתבי שבועון בידור אנגלי או צרפתי או גרמני יודע את ההבדלה בין שירה כ"קרייז' לבין מופע של דיוויין (DIVINE) הזכור לטוב. ואין בנותני לומר חלילה שמוחר לכתוב ככל לשון על כל מופע-בידור.

ייתכן, ייתכן מאוד שבאמת מצויים כאלה שאינם יודעים או זוכרים את ההבדל, ואשר מרוב

"כיסוי" אירועים "תרבותיים" ופעילויות "תרבור' תיות" רומות, נעשה ליכס גס גם בהם גם באמנים ואולי גם בתרבות עצמה. אבל אם כך — מי מחייב אותם להסתייח את עצמם להזמין כרטיסי-חינם ולבוא?

האם בשביל 500 ש"ח לחורש כדאי באמת לעשות את מחלצות הבידור התרבותי או הכתבן המבקש לרדת עד לרמתם המשוערת של הנחתים וגסי-ההרוח שבקוראיו?

חבורת-הזבל

שאם אומנם כך — אות הוא לנו כי צודקים אלה בקירבנו הטוענים כי בישראל של 1988